

Η γενοκτονία των Ποντίων (1916 - 1923) με 353.000 νεκρούς αποτελεί τη δεύτερη μεγάλη γενοκτονία του αιώνα μας.

Σύνταξη - επιμέλεια
Ευάγγελος Μαυρογόνατος

Ορισμένοι σήμερα, ανερευθρίαστα, τη συγκαταλέγουν στη μυθοπλασία των Ελλήνων.

Ο Πόντος στην ελληνική μυθολογία, προσωποποιεί το υγρό στοιχείο, και εμφανίζεται ως γιος της Μάνας Γης και πατέρας του Νηρέα.

Οι Έλληνες αποίκησαν τις περιοχές του από τον 8^ο π.χ. αιώνα, μεταφέροντας μαζί τους πολιτισμό αιώνων, τον οποίο αρχικά διατήρησαν αναλλοίωτο, όπως την κοινωνική και πολιτική τους οργάνωση.

Με την δημιουργική τους παρουσία μετέτρεψαν τον Αφιλόξενο, τον Μαύρο, με τις απρόσιτες παραλίες, τον χωρίς νησιά «Πόντο», από «Άξενο» σε «Εύξεινο».

Το Φεβρουάριο του 1994 η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε ομόφωνα την ανακήρυξη της 19ης Μαΐου ως Ημέρας Μνήμης για τη Γενοκτονία των Ελλήνων στο μικρασιατικό Πόντο την περίοδο 1916-1923.

Η αναγνώριση αυτή, παρ όλη την εβδομηκονταετή καθυστέρηση, δικαίωσε ηθικά τον ποντιακό ελληνισμό και συνέδεσε το σύγχρονο ελληνισμό με την ιστορική του μνήμη.

Όμως τι εννοούμε με τον όρο «γενοκτονία»;

Η γενοκτονία ως όρος διαμορφώθηκε κυρίως στη δίκη της Νυρεμβέργης το 1945, όπου δικάστηκε η ηγεσία των ναζιστών εγκληματιών του πολέμου. Συγκεκριμένα ο όρος σημαίνει τη μεθοδική εξολόθρευση, ολική ή μερική, μιας εθνικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας.

Πρόκειται για ένα πρωτογενές έγκλημα, το οποίο δεν έχει συνάρτηση με πολεμικές συγκρούσεις.

Ο γενοκτόνος δεν εξοντώνει μια ομάδα για κάτι που έκανε, αλλά για κάτι που είναι. Στην περίπτωση των Ελλήνων του Πόντου, επειδή ήταν Έλληνες και Χριστιανοί. Πως και τότε διαπράχθηκε η γενοκτονία;

Ο ποντιακός ελληνισμός, από την πτώση της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας (1461) γνώρισε συνεχείς διωγμούς, σφαγές, ξεριζωμούς και προσπάθειες για το βίαιο εξισλαμισμό και εκτουρκισμό του, με αποκορύφωμα τη συστηματική και μεθοδευμένη εξόντωση - γενοκτονία του αιώνα μας.

Από τους βαλκανικούς πολέμους και από τους επίσημους συμβούλους, των Γερμανών (πάντα είχαν και έχουν αγαθές σχέσεις με του Τούρκους), οι Νεότουρκοι διδάχθηκαν ότι μονάχα με την εξαφάνιση των Ελλήνων και Αρμενίων θα έκαναν πατρίδα τους τη Μικρά Ασία. Οι διάφορες μορφές βίας δεν αρκούσαν για να φέρουν τον εκτουρκισμό.

Η απόφαση για την εξόντωσή τους πάρθηκε από τους Νεότουρκους το 1911, εφαρμόστηκε κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και ολοκληρώθηκε από το Μούσταφα Κεμάλ (1919 - 1923).

Το Νεοτουρκικό Κομιτάτο " Ένωση και Πρόοδος" ιδρύθηκε το 1889. Στο συνέδριο τους, που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1911 πάρθηκε η απόφαση, ότι η Μικρά Ασία πρέπει να γίνει μωαμεθανική χώρα. Η απόφαση αυτή καταδίκασε σε θάνατο διάφορες εθνότητες.

Οι Τούρκοι στον Πόντο άρχισαν με την επιστράτευση όλων από 15 έως 45 ετών και την αποστολή τους σε Τάγματα Εργασίας.

Παράλληλα αμφισβήτησαν το δικαίωμα των Ελλήνων να ασκούν ελεύθερα τα επαγγέλματά τους και επί πλέον απαγόρευσαν τους μουσουλμάνους να εργάζονται επαγγελματικά με τους Έλληνες με την ποινή της τιμωρίας από τις στρατιωτικές Αρχές.

Κατ' αρχάς οι άτακτες ορδές των Τούρκων επιτίθονταν στα απομονωμένα ελληνικά χωριά κλέβοντας, φονεύοντας, αρπάζοντας νέα κορίτσια, κακοποιώντας και καίγοντάς τα.

Οι διωγμοί των Ελλήνων του Πόντου.

Η εφαρμογή αυτής της πολιτικής ανάγκασε χιλιάδες Έλληνες των παραλίων της Μικρασίας να εγκαταλείψουν τις προαιώνιες εστίες τους και να μετοικήσουν με πολυήμερες εξοντωτικές πορείες.

Σύμφωνα με μια έκθεση της Ελληνικής Πρεσβείας, με ημερομηνία τον Ιούνιο του 1915 είναι γραμμένα τα εξής:

«Οι εκτοπιζόμενοι από τα χωριά τους δεν είχαν δικαίωμα να πάρουν μαζί τους ούτε τα απολύτως αναγκαία. Γυμνοί και ξυπόλητοι, χωρίς τροφή και νερό, δερόμενοι και υβριζόμενοι, όσοι δεν εφρονεύοντο οδηγούνται στα όρη από τους δημίους τους. Οι περισσότεροι απ' αυτούς πέθαιναν κατά την πορεία από τα βασανιστήρια. Το τέρμα του ταξιδιού δεν σήμαινε και τέρμα των δεινών τους, γιατί οι βάρβαροι κάτοικοι των χωριών, τους παρελάμβαναν για να τους καταφέρουν το τελειωτικό πλήγμα ...»

Σκοπός των Τούρκων ήταν, με τους εκτοπισμούς, τις πυρπολήσεις των χωριών, τις λεηλασίες, να επιτύχουν την αλλοίωση του εθνολογικού χαρακτήρα των ελληνικών περιοχών και να καταφέρουν ευκολότερα των εκτουρκισμό εκείνων που θα απέμεναν.

Το τελικό πλήγμα.

Το 1919 αρχίζει νέος διωγμός κατά των Ελλήνων από το κεμαλικό καθεστώς, πολύ πιο άγριος κι απάνθρωπος από τους προηγούμενους. Εκείνος ο διωγμός υπήρξε η χαριστική βολή για τον ποντιακό ελληνισμό. Στις 19 Μαΐου, με την αποβίβαση του Μουσταφά Κεμάλ στη Σαμφούντα, αρχίζει η δεύτερη και σκληρότερη φάση της Ποντιακής Γενοκτονίας.

Με τη βοήθεια μελών του Νεοτουρκικού Κομιτάτου συγκροτεί μυστική οργάνωση, τη Mutfai Milliye, κηρύσσει το μίσος εναντίον των Ελλήνων και σχεδιάζει την ολοκλήρωση της εξόντωσης του ποντιακού ελληνισμού.

Αυτό που δεν πέτυχε το σουλτανικό καθεστώς στους πέντε αιώνες της τυραννικής διοίκησής του, το πέτυχε μέσα σε λίγα χρόνια ο Κεμάλ, εξόντωσε τον ελληνισμό του Πόντου και της Ιωνίας.

Η τρομοκρατία, τα εργατικά τάγματα, οι εξορίες, οι κρεμάλες, οι πυρπολήσεις των χωριών, οι βιασμοί, οι δολοφονίες ανάγκασαν τους Έλληνες του Πόντου να ανέβουν στα βουνά οργανώνοντας αντάρτικο για την προστασία του αμάχου πληθυσμού. Τα θύματα της γενοκτονίας θα ήταν πολύ περισσότερα, αν δεν υπήρχε το επικό και ακατάβλητο ποντιακό αντάρτικο.

Με την επικράτηση του Κεμάλ, οι διωγμοί συνεχίζονται με μεγαλύτερη ένταση.

Στήνονται στις πόλεις του Πόντου τα διαβόητα έκτακτα δικαστήρια ανεξαρτησίας, που καταδικάζουν και εκτελούν την ηγεσία του ποντιακού ελληνισμού. Το τέλος του Πόντου πλησιάζει. Οι φωνές λιγοστεύουν.

Η γενοκτονία των Ελλήνων στον Πόντο υπήρξε το αποτέλεσμα της απόφασης των Τούρκων εθνικιστών για επίλυση του εθνικού προβλήματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τη φυσική εξαφάνιση των γηγενών εθνοτήτων.

Η μοίρα αυτή απετράπη με ένα εξαιρετικά οδυνηρό τρόπο: με τις γενοκτονίες των χριστιανικών λαών, Ελλήνων και Αρμενίων, με την υποχρεωτική έξοδο όσων επιβίωσαν και με τη βίαιη τουρκοποίηση των μουσουλμανικών εθνοτήτων, όπως οι Κούρδοι, που συνέχισαν να παραμένουν στην τουρκική, πλέον, επικράτεια.

Να επισημάνω, όπως αναφέρει ο Στέφανος Τανιμανίδης, Επίτιμος Πρόεδρος Π.Ο.Π.Σ. στο βιβλίο του ΣΟΥΜΕΛΑ «Η ΠΡΟΣΦΥΓΕ ΠΟΝΤΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑ» ότι:

(...) στη χάρτα που εξέδωσε το 1914 το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η οποία κατοχυρώθηκε και στα αρχεία του Ελληνικού Υπουργείου

Εξωτερικών, υπολογίζει τους ελληνόφωνους μουσουλμάνους του Πόντου σε 190.000 χιλιάδες. Επομένως, αφού σύμφωνα με το άρθρο 1 της συνθήκης της Λοζάνης του 1923 η θρησκεία αποτελούσε το μοναδικό κριτήριο της ανταλλαγής, όλοι αυτοί οι χιλιάδες ελληνόφωνοι υποχρεώθηκαν να παραμείνουν στην Τουρκία στις περιοχές που από αιώνες ζούσαν. Είναι αυτοί, τα παιδιά και τα εγγόνια τους, που σήμερα συναντάνε όσοι επισκέπτονται τον Πόντο και εκφράζονται με παράπονο: «Γιατί μας αφήσατε και φύγατε;» (...)

Οι Έλληνες στον Πόντο ανέρχονταν σε 700.000 άτομα την παραμονή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Μέχρι το τέλος του 1923 είχαν εξοντωθεί 353.000 άτομα.

Προς επίρρωση της αμφισβητούμενης από ορισμένα πολιτικά πρόσωπα, και όχι μόνο, της Πατρίδος μας γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού, σας παραθέτω ένα απόσπασμα ενός αυτόπτη μάρτυρα. Ενός ανθρώπου που έζησε τη μεγάλη ανθρωποσφαγή:

Ο Σάββας Κανταρτζής εξέδωσε σε βιβλίο τις φοβερές του εμπειρίες το 1975 στην Κατερίνη.

Μια από τις συγκλονιστικές αφηγήσεις του αναφέρεται στην καταστροφή του χωριού Μπειϊαλαν, της περιφέρειας Κοτυώρων από τους τσέτες του Τοπάλ Οσμάν. Το Μπειϊαλάν είναι ένα από τα εκατοντάδες ελληνικά χωριά που καταστράφηκαν από τις τουρκικές συμμορίες:

(...) "Τα χαράματα, στις 16 Φεβρουαρίου 1922, ημέρα Τετάρτη, μια εφιαλτική είδηση, ότι οι τσέτες του Τοπάλ Οσμάν έρχονται στο χωριό, έκανε τους κατοίκους να τρομάζουν και ν' αναστατωθούν.

Οι άντρες, όσοι βρίσκονταν τη νύχτα στο χωριό, βιάστηκαν να φύγουν στο δάσος... Άλλοι άντρες που είχαν κρυψώνες σε σπίτια σε σπίτια και σε στάβλους, τρύπωσαν σ' αυτές και καμουφλαρίστηκαν έτσι που να μην τους υποπτευθεί κανείς.

Τα γυναικόπαιδα και οι γέροι κλείστηκαν στα σπίτια και περίμεναν με καρδιοχτύπι να δουν τι θα γίνει... Δεν πέρασαν παρά λίγα λεπτά κι' οι τσέτες, περισσότεροι από 150 έμπαιναν στο χωριό κραυγάζοντας και πυροβολώντας. Τους ακολουθούσαν Τούρκοι χωρικοί από τα γειτονικά χωριά. Αυτούς τους είχαν μνήσει στο εγκληματικό σχέδιο τους και τους κάλεσαν για πλιάτσικο.

Μόλις μπήκαν οι συμμορίτες στο χωριό, η ατμόσφαιρα ηλεκτρίστηκε και ο ορίζοντας πήρε τη μορφή θύελλας που ξέσπασε άγρια.

Με κραυγές και βρισιές, βροντώντας με τους υποκοπάνους τις πόρτες και τα παράθυρα, καλούσαν όλους να βγουν έξω από τα σπίτια και να μαζευτούν στην πλατεία- αλλιώς απειλούσαν, θα δώσουν φωτιά στα σπίτια και θα τους κάψουν.

Σε λίγο, όλα τα γυναικόπαιδα και οι γέροι, βρίσκονταν τρέμοντας και κλαίγοντας στους δρόμους.

Οι συμμορίτες με κραυγές και απειλές υποπτεύθηκαν, από την πρώτη στιγμή, το μεγάλο κακό που περίμενε όλους και δοκίμασαν να φύγουν έξω από το χωριό.

Οι τσέτες, πρόβλεψαν ένα τέτοιο ενδεχόμενο και είχαν πιάσει από πριν τα μπογάζια, απ' όπου μπορούσε να φύγει κανείς. Έτσι, μόλις έφτασαν, τρέχοντας, οι κοπέλες στα μπογάζια, δέχτηκαν, από τσέτες που παραμόνευαν, πυροβολισμούς στο ψαχνό.

Μερικές έμειναν στον τόπο σκοτωμένες, ενώ οι άλλες τραυματίστηκαν και γύρισαν πίσω.

Οι φόνοι αυτοί αποκάλυψαν για καλά τους εγκληματικούς σκοπούς των συμμοριτών κι' έγιναν το σύνθημα να ξεσπάσει, το τρομοκρατημένο πλήθος των γυναικόπαιδων, που είχε ριχτεί στους δρόμους σε ένα βουβό κι' ασυγκράτητο κλάμα και σε σπαραξικάρδιες κραυγές απελπισίας. Τίποτα απ' όλα αυτά δεν στάθηκε ικανό να μαλάξει την σκληρότητα του τεράτων, που είχε διαλέξει ο Τοπάλ Οσμάν για την "πατριωτική" του εκστρατεία.

Σκληροί σαν ύαινες, που διψούν για αίμα, και διεστραμμένοι σαδιστές, που γλεντούν με τον πόνο και τα βασανιστήρια των θυμάτων τους, χίμηξαν μανιασμένοι στα γυναικόπαιδα και τους γέρους, κραυγάζοντας, βρίζοντας, χτυπώντας, κλωτσώντας και σπρώχνοντάς τους να μαζευτούν στην πλατεία.(...)

Και συνεχίζει:

(...) Οι μητέρες αναμαλλιασμένες, κατάχλωμες από το τσουχτερό κρύο και το φόβο, με τα βρέφη στην αγκαλιά και τα νήπια μπερδεμένα στα πόδια τους.

Οι κοπέλες άλλες με τους γέρους γονείς κι' άλλες με γριές ή άρρωστους αγκαλιασμένες, περιμαζεύτηκαν με τον χτηνώδη αυτόν τρόπο, στην πλατεία σαν πρόβατα για τη σφαγή, μέσα σε ένα πανδαιμόνιο από σπαραχτικές κραυγές και θρήνους και κοπετούς.

Η πρώτη φάση της απερίγραπτης τραγωδίας του Μπεϊαλάν έκλεισε, έτσι, θριαμβευτικά για τους θλιβερούς ήρωες του νεοτουρκικού εγκλήματος γενοκτονίας.

Όταν πια όλα τα γυναικόπαιδα κ' οι γέροι μαζεύτηκαν στην πλατεία, οι τσέτες έβαλαν μπρος την δεύτερη φάση της σατανικής τους επιχείρησης. Διάταξαν να περάσουν όλοι στα δίπλα σπίτια, που βρίσκονταν στην πλατεία και τα είχαν διαλέξει για να ολοκληρώσουν τον εγκληματικό τους σκοπό.

Η απροθυμία, που έδειξε το τραγικό αυτό κοπάδι των μελλοθανάτων να υπακούσει στην διαταγή, γιατί ήταν πια ολοφάνερο ότι όλους τους περίμενε ο θάνατος, εξαγρίωσε τους συμμορίτες που βιάζονταν να τελειώσουν γρήγορα την μακάβρια επιχείρηση.

Και τότε, σαν λυσσασμένα θηριά, ρίχτηκαν στις γυναίκες, τα μωρά και τους γέρους, και με γροθιές, με κοντακιές και κλωτσιές έχωσαν και στρίμωξαν στα δύο σπίτια τα αθώα και άκακα αυτά πλάσματα, που ο αριθμός τους πλησίαζε τις τρεις εκατοντάδες.

Κι' όταν, έτσι, ήταν σίγουροι πως δεν έμεινε έξω κανένας, σφάλισαν τις πόρτες, ενώ ο άγριος αλαλαγμός από τα παράθυρα, οι σπαραξικάρδιες κραυγές, το απελπισμένο κλάμα κι' οι βοερές ικεσίες για έλεος και βοήθεια, σχημάτιζαν μια άγριας τραγικότητας μουσική συναυλία, που ξέσκιζε τον ουρανό κι' αντιβούιζε στα γύρω βουνά και δάση...

Και τώρα δεν έμενε παρά η τρίτη και τελική φάση της πατριωτικής... επιχείρησης των θλιβερών ηρώων-συμμοριτών του Τοπάλ Οσμάν. Δεν χρειάστηκαν παρά μια αγκαλιά ξερά χόρτα και μερικά σπασμένα πέταυρα (χαρτόματα) ν' ανάψει η φωτιά.

Και σε λίγο τα δύο σπίτια, έγιναν πυροτέχνημα και ζώστηκαν, από μέσα κι' απ' έξω, από πύρινες γλώσσες και μαυροκόκκινο καπνό. Το τί ακολούθησε την ώρα εκείνη δεν περιγράφεται.

Οι μητέρες ξετρελαμένες, έσφιγγαν, αλαλάζοντας και τσιρίζοντας με όλη τη δύναμη της ψυχής τους, στην αγκαλιά τα μωρά τους, που έκλαιγαν και κραύγαζαν "μάννα, μανίτσα!".

Οι κοπέλες και οι άλλες γυναίκες με τους γέρους γονείς, τα παιδιά και τους αρρώστους, κραύγαζαν και αρπάζονταν μεταξύ τους σαν να ήθελαν να πάρουν και να δώσουν κουράγιο και βοήθεια, καθώς έπαιρναν φωτιά τα μαλλιά και τα ρούχα τους κι' άρχισαν να γλύφουν το κορμί οι φλόγες. Κραυγές, που ξέσκιζαν το λαρύγγι και τ' αυτιά, φωνές μανιακές και κλάματα βροντερά, άγρια ουρλιαχτά ανθρώπων, που έχασαν από τρόμο και πόνο τα μυαλά τους, χτυπήματα στα στήθη, στον πυρακτωμένο αέρα και στους τοίχους - χαλασμός κόσμου, ένα ζωντανό κομμάτι από την κόλαση στη γη! Αυτή την εφιαλτική εικόνα παρίσταναν, τα πρώτα λεπτά, τα δύο σπίτια που τα είχαν αγκαλιάσει οι φλόγες.

Μερικές γυναίκες και κοπέλες στον πόνο, την φρίκη και την απελπισία τους, δοκίμασαν να ριχτούν από τα παράθυρα, προτιμώντας να σκοτωθούν πέφτοντας κάτω ή με σφαίρες από όπλο, παρά να υποστούν τον φριχτό θάνατο στην φωτιά.

Οι τσέτες που απολάμβαναν με κέφι και χαχανητά το μακάβριο θέαμα, έκαναν το χατίρι τους - πυροβόλησαν και τις σκότωσαν.

Δεν κράτησε πολλά λεπτά, αυτή η σπαραξικάρδια οχλοβοή, από τους αλαλαγμούς, τις άγριες κραυγές, τα τσουχτερά ξεφωνητά και το ξέφρενο κλάμα.

Στην αρχή ο τόνος της οχλοβοής ανέβηκε ψηλά, ως που μπορούν να φτάνουν κραυγές, ξεφωνητά και ξελαρυγγίσματα από τρεις περίπου εκατοντάδες ανθρώπινα στόματα.

Γρήγορα όμως ο τόνος άρχισε να πέφτει, ως που μονομιás κόπηκαν κι' έσβησαν οι φωνές και το κλάμα.

Κι' ακούγονταν μόνο τα ξύλα, που έτριζαν από τη φωτιά και οι καμένοι τοίχοι και τα δοκάρια, που έπεφταν με πάταγο πάνω στα κορμιά, που κείτονταν τώρα σωροί κάρβουνα και στάχτη κάτω στο δάπεδο, στα δύο στοιχειωμένα σπίτια το Μπεϊαλάν".(...)

Οι Τούρκοι αρνούνται σήμερα τη σφαγή του 1922 - τη σφαγή των Ελλήνων. Κι όταν βρίσκονται αντιμέτωποι με αδιάσειστα ντοκουμέντα, τα αποδίδουν στις αναπόφευκτες ακρότητες του πολέμου. Η αλήθεια είναι πολύ διαφορετική.

Η γενοκτονία των Χριστιανών ήταν ένα καλά μελετημένο σχέδιο εξόντωσης όλων των μειονοτήτων της άλλοτε κραταιάς Αυτοκρατορίας.

Ένα σχέδιο που άρχισε να εφαρμόζεται από το 1914, με τον πρώτο διωγμό. Και ολοκληρώθηκε μετά την καταστροφή του 1922.

Έτσι το μικρασιατικό όνειρο πέθανε μαζί με την ελληνική παρουσία στην Ανατολία.

Ο ελληνισμός αυτός όμως δεν πέθανε ποτέ, ήρθε στην Ελλάδα αναζωογόνησε τον κοινωνικό ιστό, μεγαλούργησε και βοήθησε την μητέρα πατρίδα σε κάθε δύσκολη στιγμή που αντιμετώπισε από τότε.

Δυστυχώς όμως σήμερα, όπως προανέφερα, ορισμένοι κυβερνώντες, εντελώς ανερευθίαστα, τη θεωρούν μυθοπλασία των Ελλήνων.

Ας διαβάσουν λοιπόν το παραπάνω απόσπασμα μαρτυρία και τις εκατοντάδες άλλες, οι οποίες έχουν γραφεί από τους ίδιους ή κατόπιν αφηγήσεων των παθόντων, και ας μην εκφράζονται υβριστικά για την μνήμη αυτών, που με

απάνθρωπο και φρικιαστικό τρόπο εξοντώθηκαν από έναν βάρβαρο κατακτητή, εκτός αν εξυπηρετούν άλλα συμφέροντα, όπως τότε.

Να επισημάνω ότι την ίδια ημερομηνία έχουν καθιερώσει και οι Τούρκοι σαν γιορτή της νεολαίας αλλά και του ξεριζωμού των Ελλήνων. Μάλιστα στα περίχωρα της Σαμψούντας έχουν ιδρύσει χωριό που φέρει την ονομασία 19 Μαΐου.

Δεν ξεχνάμε ωστόσο πως οι αντάρτες δεν παραδόθηκαν ούτε ακολούθησαν την πορεία του διαλυμένου ελληνικού στρατού.

Πολλοί από αυτούς αρνήθηκαν να εγκατασταθούν στο ελληνικό κράτος και παρέμειναν στα βουνά του Πόντου μέχρι το 1924 σχεδόν παρενοχλώντας τις τουρκικές αρχές δημιουργώντας σοβαρά διπλωματικά επεισόδια μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας.

Η Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού σε επίπεδο κρατών έχει αναγνωριστεί μόνο από την Κύπρο, ενώ η Αρμενική έχει αναγνωριστεί σε πάνω από 70 και πρόσφατα από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Μπάιντεν.

Έχει αναγνωριστεί όμως από τις πολιτείες της Ν. Υόρκης, του Νιού Τζέρσεϊ και της Κολούμπια το 2002, της Γεωργίας και της Πενσυλβάνια το 2004, του Κλίβελαντ το 2005 και της Μασαχουσέτης το 2006.

Τελικώς το μικρασιατικό όνειρο πέθανε μαζί με την ελληνική παρουσία στην Ανατολία.

Ο ελληνισμός αυτός όμως δεν πέθανε ποτέ, ήρθε στην Ελλάδα αναζωογόνησε τον κοινωνικό ιστό, μεγαλούργησε και βοήθησε την μητέρα πατρίδα σε κάθε δύσκολη στιγμή που αντιμετώπισε από τότε.

Αντί επιλόγου:

Θα κλείσω αυτό το αφιέρωμα, για το «**ταξίδι χιλιάδων προσφύγων**», ένα «ταξίδι», όπως το περιγράφει ο **Ηλίας Βενέζης**,

«Η γιαγιά μας κουράστηκε. Θέλει να γύρει το κεφάλι της στα στήθια του παππού, που έχει καρφωμένα πίσω τα μάτια του μπας και ξεχωρίσει τίποτα απ' τη στεριά. Μα πια δε φαίνεται τίποτα. Η νύχτα ρούφηξε μέσα της τα σχήματα και τους όγκους.

Η γιαγιά γέρνει το κεφάλι της να το ακουμπήσει στα στήθια που την προστατέψανε όλες τις μέρες της ζωής της. Κάτι την εμποδίζει και δεν μπορεί να βρει το κεφάλι ησυχία. Σαν ένας βώλος να είναι κάτω από το πουκάμισο του γέροντα.

-Τι είναι αυτό εδώ; ρωτά σχεδόν αδιάφορα.

Ο παππούς φέρνει το χέρι του. Το χώνει κάτω από το ρούχο, βρίσκει το μικρό ξένο σώμα που ακουμπά στο κορμί του και που ακούει τους χτύπους της καρδιάς του.

-Τι είναι;

-Δεν είναι τίποτα, λέει δειλά ο παππούς, σαν παιδί που έφταιξε. Δεν είναι τίποτα.

Λίγο χώμα είναι.

Λίγο χώμα από τη γη τους. Για να φυτέψουν ένα βασιλικό, της λέει στον ξένο τόπο που πάνε. Για να θυμούνται.

Αργά τα δάχτυλα του γέροντα ανοίγουν το μαντήλι που είναι φυλαγμένο το χώμα.

Ψάχνουν κει μέσα, ψάχνουν και τα δάχτυλα της γιαγιάς, σαν το χαϊδεύουν.

Τα μάτια τους δακρυσμένα, στέκουν εκεί.

-Δεν είναι τίποτα, λέω. Λίγο χώμα. Γη του τόπου μου».